

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ (Ιούνιος 2005)

Συγγραφέας: ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ

Γνώρισα τον δόκτορα Luc Hoffmann [\[1\]](#) γύρω στο 1985, στο πλαίσιο ενός Κοινοτικού προγράμματος για τους υγρότοπους Μεσογειακού τύπου. Το ζωηρό του ενδιαφέρον για την προστασία της ελληνικής φύσης, το όραμά του για το μέλλον, συνδυασμένο με μια ρεαλιστική και πρακτική διάθεση, η μετριοφροσύνη και η επιμονή του με έκαναν να ντραπώ για τις δικές μας ισχνές προσπάθειες. Σύντομα μας ένωσαν κοινές πρωτοβουλίες για την προστασία της ελληνικής φύσης, που οδήγησαν στην αρχή της δεκαετίας του '90 στην ίδρυση του WWF - Ελλάς, του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων-Υγροτόπων και της Εταιρίας Προστασίας των Πρεσπών. Ακολούθησε η Πρωτοβουλία MedWet για τους Υγρότοπους της Μεσογείου και η στενή συνεργασία μας στο πλαίσιο του Βιολογικού Σταθμού του Tour du Valat και του Διοικητικού Συμβουλίου του WWF International, καθώς και άλλες κοινές δράσεις που συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Γι' αυτό του αφιερώνω τις σκέψεις που ακολουθούν για την κατάσταση της ελληνική φύσης κατά τα πρώτα χρόνια της νέας χιλιετίας. Σκέψεις που προσπαθούν να διαγνώσουν την κατάσταση με ηρεμία και αντικειμενικότητα, χωρίς εξωραϊσμούς, αλλά με κάποιο βαθμό αισιοδοξίας.

Το διεθνές πλαίσιο

Πριν από λίγες μέρες, το παγκόσμιο πρόγραμμα 'Αξιολόγηση Χιλιετίας των Οικοσυστημάτων' παρουσίασε την τελική του έκθεση [\[2\]](#). Στο πρόγραμμα αυτό, στο οποίο πήραν μέρος δεκάδες διεθνείς οργανισμοί, εργάστηκαν 1360 επιστήμονες σε 95 χώρες επί 4 έτη. Κύριο συμπέρασμά του ήταν ότι οι εντεινόμενες ανθρώπινες δραστηριότητες απειλούν τη δυνατότητα της Γης να συντηρήσει τις μελλοντικές γενεές.

Η αξιολόγηση αυτή αντιμετώπισε τα οικοσυστήματα ως πηγές παροχής ενός ευρύτατου φάσματος αγαθών και υπηρεσιών προς τον άνθρωπο, όπως το νερό, ο καθαρός αέρας, η τροφή, υλικά ένδυσης και δόμησης και άλλα. Η ριζική αλλοίωση

όμως των οικοσυστημάτων από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και ενέργειες κινδυνεύει να περιορίσει ανεπανόρθωτα τις παροχές αυτές[3] και έτσι να καταστήσει τη μελλοντική διαβίωση στον πλανήτη μας επισφαλή. Σύμφωνα με την έκθεση, ιδιαίτερη επιβάρυνση υφίστανται οι υδατικοί πόροι, οι πηγές ενέργειας και τα αλιεύματα, ενώ οι επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα είναι δραματικές[4].

Μέσα σε ένα τέτοιο ανησυχητικό πλαίσιο πρέπει να εξετάσουμε την κατάσταση στον τόπο μας.

Χώρος

Ο χώρος είναι ίσως ο πρωταρχικός φυσικός πόρος, απαραίτητος για τις περισσότερες ανθρώπινες δραστηριότητες, από την παραγωγή μέχρι την κατοίκηση, από τη γεωργία μέχρι την ψυχαγωγία, και βέβαια αναγκαίος για τα οικοσυστήματα και την ανάπτυξη των φυσικών διεργασιών. Συνήθως διακρίνουμε τον αστικό και περιαστικό, τον αγροτικό και το φυσικό χώρο. Είναι προφανές ότι ο πόρος αυτός σε μια ορεινή σε μεγάλο βαθμό χώρα, όπως η Ελλάδα, με πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, περιορισμένες καλλιεργήσιμες εκτάσεις, εκτεταμένες ακτογραμμές και πλήθος νησιών διεκδικείται από πολλές χρήσεις και απαιτεί προσεκτική και ενεργό διαχείριση. Μόνον έτσι θα μπορούσαν να αποφευχθούν οι αντιφάσεις και συγκρούσεις, να συμφωνηθούν χρήσεις γης, να οριστούν παραγωγικές ζώνες, να προστατευθούν κάποιες ιδιαίτερα ευαίσθητες περιοχές.

Δυστυχώς τέτοιο πλαίσιο δεν υφίσταται ακόμη στη χώρα μας. Μετά από δεκαετίες μελετών -χωροταξικών και πολεοδομικών- σχεδόν καμία δεν έχει εγκριθεί και εφαρμοστεί. Πρόσφατα το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών και το WWF - Ελλάς, με τη σύμφωνη γνώμη της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων και της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας, σε κοινή συνέντευξη τύπου διαμαρτυρήθηκαν για την έλλειψη εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού και οδήγησαν τον αρμόδιο υπουργό να υποσχεθεί τη σύντομη ολοκλήρωσή του. Οψόμεθα...

Οι λόγοι αυτής της συστηματικής και διαχρονικής απραξίας δεν είναι τυχαίοι. Στην Ελλάδα η κερδοσκοπία στη γη -νόμιμη ή και παράνομη, από την κλίμακα του μικροϊδιοκτήτη μέχρι εκείνη των μεγάλων επιχειρήσεων- αποτελεί μια από τις

κυριότερες οικονομικές δραστηριότητες. Η έρπουσα δόμηση καταλαμβάνει όλο και ευρύτερες εκτάσεις και εμφανίζεται ακόμα και στα πιο απομακρυσμένα και ευαίσθητα σημεία, ενισχυόμενη από τη σχετική νομοθεσία και μια σειρά ευνοϊκών στην ουσία κρατικών μέτρων[5]. Η προσπάθεια επομένως θέσπισης τάξης στο χώρο (δηλαδή χωροταξίας) εκλαμβάνεται ως τροχοπέδη στην κερδοσκοπία αυτή και αποφεύγεται από τους όποιους κυβερνώντες, με διάφορες προφάσεις, λόγω 'πολιτικού κόστους'. Καταδικάζεται έτσι ο τόπος στην απώλεια σοβαρών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, μείωση της παραγωγικότητας και ριζική υποβάθμιση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Πόροι

Αντίστοιχη είναι και η αντιμετώπιση των άλλων φυσικών πόρων, όπως του νερού, των εδαφών και της βιομάζας. Παρατηρούμε δηλαδή, από τη μία πλευρά εντατική εκμετάλλευση του κάθε πόρου για άμεσα οφέλη, χωρίς μέριμνα για το μέλλον, και από την άλλη χαλαρές δημόσιες δομές που επιτρέπουν ή και ενισχύουν τέτοιες πρακτικές.

Χαρακτηριστική είναι η κατάσταση που επικρατεί σε σχέση με το νερό, έναν από τους σημαντικότερους πόρους τόσο για τη διαβίωση του ανθρώπου όσο και για την αγροτική και βιομηχανική παραγωγή, απαραίτητου παράλληλα για τη λειτουργία πολλών οικοσυστημάτων και ιδιαίτερα των υγρότοπων. Πρόσφατα, ο ίδιος ο Υπουργός Ανάπτυξης[6] διαπίστωσε εύστοχα τα ακόλουθα προβλήματα:

- Συγκρουόμενα συμφέροντα ως προς τη χρήση του νερού, λόγω έλλειψης της απαραίτητης διαχείρισης.
- Μείωση του υδατικού δυναμικού, που προήλθε από την αύξηση των κοινωνικο-οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Έλλειψη σύγχρονων αρδευτικών δικτύων.
- Συνεχής αύξηση της μόλυνσης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

- Μείωση της παροχής πηγών λόγω υπέρμετρης χρήσης.
- Τοπική εξάντληση των αποθεμάτων υπόγειου νερού, διεύδυση της θάλασσας και υφαλμύρωση, λόγω υπερβολικών αντλήσεων.

Δυστυχώς, η Κοινοτική Οδηγία-πλαίσιο για το Νερό (2000/60/EK), που προβλέπει την ορθολογική χρήση των υδατικών πόρων, ενσωματώθηκε –ατελώς όμως– στο ελληνικό δίκαιο με το νόμο 3199/2003, αλλά δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί, εφόσον προϋποτίθενται διάφορες θεσμικές και διοικητικές ρυθμίσεις που δεν έχουν υλοποιηθεί[7].

Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και των υπόλοιπων φυσικών πόρων. Έτσι, η υφαλμύρωση των υδάτων άρδευσης, αλλά και η υπερβολική χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων υποβαθμίζουν –ή και εκμηδενίζουν– την παραγωγικότητα των γεωργικών εδαφών, όσων τουλάχιστον διαφεύγουν από την αστικοποίηση. Οι επιπτώσεις της γεωργίας στο περιβάλλον δεν λαμβάνονται υπόψη και δεν ενθαρρύνεται η βιολογική γεωργία[8]. Οι απαρχαιωμένες μέθοδοι εκμετάλλευσης των δασών, με αποψιλωτικές υλοτομίες, απομειώνουν τα πιθανά οφέλη και ενισχύουν τη διάβρωση, ενώ ο δασοκτόνος νόμος που ψηφίσθηκε το 2004 θα έχει δυσμενέστερες επιπτώσεις. Η υπεραλίευση με καταστρεπτικά εργαλεία, η ρύπανση των θαλασσών, η μείωση των περιοχών αναπαραγωγής των ψαριών οδηγούν στη γρήγορη κατάρρευση του κλάδου της αλιείας και την υποκατάστασή του από εισαγωγές αλιευμάτων και κατανάλωση προϊόντων ιχθυοκαλλιέργειας. Σημαντική επίπτωση φαίνεται να έχει και η νέκρωση θαλασσίων περιοχών (όπως στον Ευβοϊκό και στον Κορινθιακό) από ιλύ με βαρέα μέταλλα που απορρίπτουν μεγάλες βιομηχανίες[9].

Ήπειρα είναι τα παραδείγματα κατάχρησης των φυσικών πόρων, χωρίς μακροπρόθεσμες προβλέψεις. Οι αρχές της αειφορίας, που προβλέπουν τη διαφύλαξη των πόρων και την προσεκτική τους χρήση προς όφελος του ανθρώπου, αλλά χωρίς υποβάθμιση ή καταστροφή, ώστε να παραμείνουν διαθέσιμοι και στις επόμενες γενεές, καταπατούνται σε κάθε τομέα. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και άλλων πόρων κρίσιμων για τις τουριστικές δραστηριότητες –και όχι μόνον. Τα τοπία, οι ακτές, οι παραδοσιακοί οικισμοί, η πολιτιστική και φυσική κληρονομιά υφίστανται την ίδια κακομεταχείριση, αποστερώντας τα οφέλη που θα μπορούσαν να προκύψουν.

Βιοποικιλότητα

Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η κατάσταση της φυσικής κληρονομιάς του τόπου. Η Ελλάδα διατηρεί ακόμη μια σημαντική βιοποικιλότητα. Παρόλο που δεν έχουν ολοκληρωθεί οι απαιτούμενες μελέτες, περιλαμβάνει στην επικράτειά της 50.000 είδη πανίδας, από τα οποία 15.000 έχουν καταγραφεί με ενδημικότητα που πλησιάζει το 25%, και 5.500 είδη χλωρίδας, από τα οποία 1.000 είναι ενδημικά[10]. Υπάρχουν επίσης μεγάλα θηλαστικά στη Βόρεια Ελλάδα, όπως η αρκούδα[11] και ο λύκος, ενώ η αποικία αργυροπελεκάνων στη Μικρή Πρέσπα ξεπέρασε πέρυσι τα 1.200 αναπαραγωγικά ζεύγη. Οι ελληνικές θάλασσες φιλοξενούν φώκιες, δελφίνια και θαλάσσιες χελώνες,, ενώ στη Δαδιά του Έβρου διατηρείται μια από τις σημαντικότερες συγκεντρώσεις αρπακτικών πουλιών της Ευρώπης.

Ο πλούτος αυτός της χλωρίδας και πανίδας οφείλεται στη μεγάλη ποικιλία βιοτόπων. Δέκα υγρότοποι διεθνούς σημασίας[12], δέκα εθνικοί δρυμοί και δύο θαλάσσια πάρκα έχουν θεσμοθετηθεί, ενώ το Κοινοτικό Δίκτυο Φύση 2000 περιλαμβάνει στη χώρα μας 264 περιοχές (στον προσωρινό του κατάλογο).

Δυστυχώς αυτά τα θετικά στοιχεία αμαυρώνονται από μια επιδεινούμενη φθορά. Με σπάνιες εξαιρέσεις, τα είδη και οι πληθυσμοί τους μειώνονται, αφού οι βιότοποι από τους οποίους εξαρτώνται δέχονται έντονες πιέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Λίμνη Κορώνεια, ένας υγρότοπος Ραμσάρ, όπου η ρύπανση και υπεράντληση των υδάτων οδήγησε στο θάνατο δεκάδων χιλιάδων πουλιών, περιλαμβανομένων και 180 πελεκάνων από την αποικία των Πρεσπών[13]. Στη Ζάκυνθο, ο θαλάσσιος χώρος και οι παραλίες ωτοκίας της θαλάσσιας χελώνας έχουν μείνει απροστάτευτες[14]. Στο Δέλτα του Έβρου, όπως και σε πολλές άλλες περιοχές, το παράνομο κυνήγι είναι ανεξέλεγκτο. Η περιοχή του Σχινιά και ο υγρότοπός του έχουν εγκαταλειφθεί μετά το πέρας των Ολυμπιακών αγώνων[15]. Η αυθαίρετη δόμηση σε παραθαλάσσιες περιοχές, όπως στο Μεσολόγγι και στη Θράκη, υποβαθμίζει σημαντικούς υγρότοπους, ενώ η αντίστοιχη δόμηση σε δάση -ακόμη και μέσα σε αναδασωτές περιοχές- έχει λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις[16]. Έργα υποδομής, οδικά, αλλά κυρίως υδροηλεκτρικά, προκαλούν βιβλικές καταστροφές στους ορεινούς όγκους, όπως το φράγμα της Μεσοχώρας στην Πίνδο[17]. Η ρύπανση ποταμών και

λιμνών από αστικά, βιομηχανικά και αγροτικά λύματα συνεχίζεται, ενώ τα όποια μέτρα καταπολέμησης παραμένουν ατελέσφορα.

Διαχείριση

Τί συμβαίνει λοιπόν; Δεν υπάρχει άραγε διαχείριση του χώρου από την πολιτεία και τα όργανά της, σύμφωνα με τις επιταγές του ελληνικού Συντάγματος, της Κοινοτικής νομοθεσίας και των πολλών διεθνών συμβάσεων που έχει κυρώσει η χώρα μας; Μια σύντομη επισκόπηση της κατάστασης θα έδινε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Η περιβαλλοντική νομοθεσία της χώρας, παρά τις όποιες ατέλειές της, είναι αρκούτως επαρκής. Δεν εφαρμόζεται όμως παρά σε ελάχιστο βαθμό, η δε παρέμβαση της δικαιοσύνης αντιμετωπίζεται από τους όποιους διοικούντες με δυσφορία.
- Η κήρυξη προστατευόμενων περιοχών περιλαμβάνει σήμερα εκτάσεις 696.000 εκταρίων ή 3,6% της επιφάνειας της χώρας, ενώ οι περιοχές που έχουν προταθεί για το Δίκτυο Φύση 2000 καλύπτουν το 16% της εδαφικής επικράτειας[18]. Παρόλο που δεν περιλαμβάνονται κάποιες σημαντικές περιοχές, η κάλυψη προστασίας μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική.
- Η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών μοιράζεται μεταξύ διαφόρων Υπουργείων, ενώ η τοπική αυτοδιοίκηση φαίνεται να αναλαμβάνει έναν αυξανόμενο ρόλο. Κύριο αρμόδιο Υπουργείο είναι το ΥΠΕΧΩΔΕ, όπου όμως το περιβάλλον φαίνεται να παραμένει δευτερεύουσας σημασίας, ενώ η διαχείριση της φύσης αποτελεί αρμοδιότητα μιας ολιγομελούς υπηρεσίας, με ελάχιστους πόρους και ευθύνη για το σύνολο του ελληνικού χώρου. Η ελλιπής στελέχωση και η ανεπαρκής χρηματοδότηση χαρακτηρίζουν επίσης και τις περιφερειακές και τοπικές υπηρεσίες.
- Οι 27 φορείς διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, οι περισσότεροι από τους οποίους ιδρύθηκαν το 2003, παρέμειναν μέχρι πρόσφατα ανενεργοί, παρά τις υποσχέσεις των αρμοδίων πολιτικών προσώπων. Τα διοικητικά τους συμβούλια έχουν

παύθηκαν πέρυσι το καλοκαίρι και δεν έχουν αντικατασταθεί παρά σε ελάχιστες περιπτώσεις, πολλά από τα θεσμικά μέτρα που απαιτούνται για τη λειτουργία τους εκκρεμούν, ενώ δεν έχουν διατεθεί και οι προβλεπόμενοι πόροι, παρόλο που έχουν εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 51.4 εκατ. ευρώ για αυτό το σκοπό[19]. Πρόσφατα όμως, σύμφωνα με ανακοίνωση του ΥΠΕΧΩΔΕ, εγκρίθηκαν οι κανονισμοί 19 φορέων διαχείρισης, ενώ άρχισε η διαδικασία διάθεσης των απαιτούμενων πιστώσεων[20]. Ελπίζουμε τα θετικά αυτά στοιχεία να επιβεβαιωθούν στην πράξη και να ολοκληρωθούν.

- Η Εθνική Επιτροπή για τη Φύση δεν ανασυγκροτήθηκε ακόμη, ένα σχεδόν έτος μετά την ουσιαστική παύση των μελών της.
- Θετικό γεγονός υπήρξε η πρόσφατη εξαγγελία μέτρων για την πρόθεση προστασίας της λίμνης Παμβώτιδας[21] και για τη δημιουργία του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου[22], καθώς και για τη θεσμοθέτηση Εθνικού Πάρκου Αχελώου και Λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου[23]. Ελπίζουμε οι αποφάσεις αυτές να υλοποιηθούν με γρήγορους ρυθμούς.

Είναι προφανές από τις διαπιστώσεις αυτές ότι –με κάποιες εξαιρέσεις– η μέριμνα για το περιβάλλον –και ιδιαίτερα για την προστασία της φύσης– ήταν και παραμένει χαμηλής προτεραιότητας για τους ασκούντες τη διοίκηση. Παρά τις προεκλογικές εξαγγελίες, τα δύο κόμματα εξουσίας αντιμετωπίζουν στην πράξη ό,τι σχετίζεται με το περιβάλλον και τη φύση με ένα μείγμα αδιαφορίας και ενόχλησης[24]. Συντελεί και ο φόβος του ‘πολιτικού κόστους’, που συχνά όμως συγκαλύπτει πιέσεις πολύ συγκεκριμένων συμφερόντων.

Μέσα σε αυτό το απαισιόδοξο πλαίσιο, θετική σημασία έχει η ίδρυση Επιτροπής Περιβάλλοντος στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Παρά τις κάποιες επιφυλάξεις για τη σύνθεσή της[25] και τις περιορισμένες αρμοδιότητες που της έχουν αναθέσει[26], ίσως μπορέσει να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση του πολιτικού κόσμου της χώρας στον τομέα αυτόν, η οποία είναι απαραίτητη.

Αστική κοινωνία και ΜΚΟ

Βέβαια, σε μια δημοκρατική κοινωνία, οι πολιτικοί –και μάλιστα οι διοικούντες– εκλέγονται από το λαό και αυτόν εκπροσωπούν. Εκφράζουν επομένως με τις πράξεις και τη συμπεριφορά τους τη θέση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας για τη φύση και το περιβάλλον; Όσο παράδοξο και να ακούγεται, πιστεύω πως όχι. Η κοινωνία μας –και ιδιαίτερα τα νεαρότερα τμήματά της– ενδιαφέρονται, προβληματίζονται και ανησυχούν για την κατάσταση του περιβάλλοντος και της φύσης και το συνδυάζουν με έντονη ανησυχία για τα θέματα υγείας, διατροφής και εν γένει ποιότητας ζωής.

Οι ενδείξεις είναι πολλές. Δεν είναι τυχαίο ότι τα προβλήματα περιβάλλοντος απασχολούν όλο και εντονότερα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ούτε ότι σχετικές ενημερωτικές εκπομπές περιλαμβάνονται στα προγράμματα πολλών σταθμών τηλεόρασης. Πολλά τουριστικά προγράμματα φυσιολατρικού τουρισμού έχουν αναπτυχθεί και αποδίδουν επιχειρηματικά, ενώ περιοχές γνωστές για το φυσικό τους πλούτο –όπως οι Πρέσπες, το Νυμφαίο, τα Ζαγόρια, ο Αμβρακικός και ο Έβρος– έχουν γίνει τόποι προορισμού πολλών επισκεπτών. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι ακόμη ελλιπής, αλλά σημαντικό ενδιαφέρον για τη φύση αναπτύσσεται σε πολλά σχολεία. Αυτό το ενδιαφέρον της κοινωνίας μας τεκμηριώνεται και στην πρόσφατη έκδοση του Ευρωβαρόμετρου, που αναφέρει ότι η χώρα μας έρχεται στην πρώτη θέση σε σχετικό ερώτημα[27].

Έμμεση ένδειξη, επίσης σημαντική, είναι η ενδυνάμωση των φιλο-περιβαλλοντικών οργανώσεων. Τα τελευταία είκοσι χρόνια, οι εθνικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις έχουν αυξηθεί και ισχυροποιηθεί, με περισσότερα δραστήρια μέλη, καλλίτερες συνθήκες λειτουργίας και ευρύτερη οικονομική στήριξη. Το σημαντικότερο ίσως είναι ότι οι οργανώσεις αυτές προχωρούν αποφασιστικά στη μεταξύ τους συνεργασία για την αντιμετώπιση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος. Η προσπάθεια αυτή, που ξεκίνησε τη δεκαετία του '80, ενδυνάμωσε με τους κοινούς αγώνες κατά της εκτροπής του Αχελώου τα τελευταία 15 χρόνια και σήμερα έχει εξελιχθεί σε κοινό μέτωπο επτά σχεδόν οργανώσεων με πανελλαδική δράση.

Παράλληλα, μικρότερες ομάδες πολιτών συγκροτούνται σε όλα τα σημεία του ελληνικού χώρου, για την αντιμετώπιση τοπικών προβλημάτων που σχετίζονται με τη φύση, το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής και αναλαμβάνουν δραστηριότητες και ευθύνες. Ένα λαμπρό παράδειγμα είναι η Εταιρία Προστασίας των Πρεσπών[28], που

διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο και στη διαχείριση της περιοχής και στην τριμερή συνεργασία με τις γειτονικές χώρες για το Πάρκο Πρεσπών.

Κοινοτικό πλαίσιο και πιέσεις

Παράλληλα με το αυξανόμενο κοινωνικό ενδιαφέρον, ασκούνται ήπιες, βραδείς αλλά επίμονες πιέσεις από τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εφαρμογή της Κοινοτικής νομοθεσίας στη χώρα μας που αφορά στο περιβάλλον και την προστασία της φύσης. Οι πιέσεις αυτές παίρνουν δύο διαφορετικές μορφές.

Στο θετικό τους τμήμα αφορούν τη χρηματοδότηση προγραμμάτων προστασίας και διαχείρισης της φύσης, κυρίως μέσα από τη γραμμή LIFE Nature ή και ενός σκέλους του Επιχειρησιακού Προγράμματος για το Περιβάλλον (ΕΠΠΕΡ). Τέτοια προγράμματα αφορούν περιοχές, όπως ο Αμβρακικός Κόλπος, η λίμνη Μικρή Πρέσπα, το δάσος της Δαδιάς και η λιμνοθάλασσα Δράνα στον Έβρο. Πέρα από την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων και τη βελτίωση της τεχνογνωσίας των τοπικών φορέων, τα προγράμματα αυτά ασκούν μια ευρύτερη θετική επιρροή προς όφελος του φυσικού πλούτου της χώρας.

Σε άλλο τελείως επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φαίνεται να είναι πλέον διατεθειμένη να επιβάλλει στην Ελλάδα την τήρηση των συμπεφωνημένων, μετά και από τις πάμπολλες αθετήσεις και παραβιάσεις [\[29\]](#). Πρόσφατα μάλιστα, οι πιέσεις αυτές αρχίζουν να παίρνουν περισσότερο συγκεκριμένη μορφή, με σοβαρές απειλές για παραπομπή της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, επιβολή προστίμων [\[30\]](#), 'πάγωμα' επιδοτήσεων και άλλα αυστηρά μέτρα.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ζακύνθου, όπου η πλήρης απραξία του ΥΠΕΧΩΔΕ και η μη τήρηση υποσχέσεων κινδυνεύει να οδηγήσει τη χώρα σε καταδίκη από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και επιβολή σοβαρού προστίμου [\[31\]](#).

Αν δεν αλλάξει η κυβερνητική πολιτική, η κατάσταση κινδυνεύει να επιδεινωθεί, γιατί η Κοινοτική νομοθεσία προσεγγίζει τώρα περισσότερο ευαίσθητα θέματα, όπως τη διαχείριση των υδατικών πόρων, τη σχέση γεωργίας και περιβάλλοντος, την πολιτική για το θαλάσσιο χώρο.

Οι προοπτικές

Ποιες είναι λοιπόν οι προοπτικές για τη χώρα μας; Θα τολμούσα να υποστηρίξω, μάλλον αισιόδοξες. Όπως αναφέραμε, παρά την κακομεταχείριση και απομείωση των πόρων, η Ελλάδα διαθέτει ακόμη σημαντική βιοποικιλότητα, συγκρινόμενη μάλιστα με πολλές από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Αρχίζει να γίνεται αντιληπτό από την κοινωνία μας ότι η βιοποικιλότητα αυτή, μαζί με το σύνολο της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αποτελούν ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας στον παγκόσμιο ανταγωνισμό, με σημαντικές και θετικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, και παράλληλα απαραίτητο παράγοντα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής[32]. Η κοινωνική δυναμική που αρχίζει να αναπτύσσεται θα μετατραπεί σε πολιτική πίεση και θα γίνει αισθητή τόσο στους κυβερνώντες όσο και στους αντιπολιτευόμενους.

Παράλληλα, και παρά τους εκάστοτε λεονταρισμούς, η όποια ελληνική κυβέρνηση δεν θα μπορέσει να αποφύγει για πολύ ακόμη χρόνο την ευθυγράμμιση με το Κοινοτικό περιβαλλοντικό κεκτημένο[33], ενώ οι αποφάσεις της ελληνικής δικαιοσύνης θα υπενθυμίζουν στην εκάστοτε κυβέρνηση την υποχρέωση τήρησης του Συντάγματος και των νόμων. Ο συνδυασμός αυτών των πιέσεων θα πείσει τους πάντες –και την πολιτική ηγεσία– ότι η διαφύλαξη και καλή χρήση του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της χώρας είναι επιθυμητή για λόγους τόσο πολιτικούς (εσωτερικούς και εξωτερικούς) όσο και οικονομικούς-αναπτυξιακούς. Σε μια τέτοια αλλαγή πλεύσης, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις του τόπου μας –με την ωριμότητα που τις διακρίνει πλέον– θα έχουν τη διάθεση και τις δυνατότητες να συμβάλλουν αποτελεσματικά.

Δυσκολότερη ίσως θα είναι η διαδικασία βελτίωσης των πρακτικών σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, γιατί εκεί οι πιέσεις των συμφερόντων είναι άμεσες. Σε αυτό το επίπεδο, ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών –και ιδιαίτερα των τοπικών περιβαλλοντικών οργανώσεων– θα είναι καθοριστικός.

Ας ελπίσουμε, παρά τη λαίλαπα της στρεβλής ‘ανάπτυξης’ κατά την τελευταία

πεντηκονταετία, ότι οι γενεές που ακολουθούν θα παραλάβουν από εμάς ένα τόπο με ζωντανά ακόμα τα στοιχεία της φύσης και του πολιτισμού, θα τα διαχειριστούν με μεγαλύτερη σωφροσύνη και σεβασμό, και θα παραδώσουν έτσι στους επερχόμενους ένα καλύτερο χώρο διαβίωσης, εργασίας και αναψυχής.

- [1] Το κείμενο αποτελεί Εισήγηση στην Εκδήλωση Απονομής Βραβείου «Βύρωνα Αντίπα» της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης που έγινε στις 12 Μαΐου 2005.
- [2] Βλέπε J. Amos, 'Study highlights global decline', *BBC News*, 30 Μαρτίου 2005.
- [3] Υπολογίζεται ότι 60% των παροχών αυτών έχουν υποβαθμιστεί κατά τα τελευταία 50 έτη.
- [4] Βλέπε 'Taking the pulse of Earth's life-support systems', *Science*, vol. 308, p. 41, 1 Απριλίου 2005.
- [5] Όπως την εκτός σχεδίου δόμηση και τις διατάξεις για τους οικοδομικούς συνεταιρισμούς.
- [6] Ομιλία του Υπουργού Ανάπτυξης σε Ημερίδα του σωματείου 'Πολίτες για το Μέλλον', *Εξπρές*, 2 Απριλίου 2005.
- [7] Βλέπε δελτίο τύπου του WWF - Ελλάς της 28 Μαρτίου 2005, με τίτλο: 'Γνωρίζετε ότι η μέχρι σήμερα υδατική πολιτική της Ελλάδας βασίζεται σε ανενεργούς νόμους;'.
[8] Που σήμερα καλύπτει μόνο το 2% της παραγωγής, οδηγώντας σε απώλεια σημαντικών Κοινοτικών ενισχύσεων.
- [9] Βλέπε Γ. Ελαφρός, 'Gulf of Corinth polluted by aluminium plant waste', *Kathimerini*, 4 Απριλίου 2005.
- [10] Στοιχεία του Ζωολογικού Μουσείου του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- [11] Που φαίνεται να εμφανίστηκε και πάλι στον Όλυμπο {*Καθημερινή*, 21 Απριλίου 2005).
- [12] Σύμφωνα με τη Συνθήκη για τους Υγρότοπους (Ραμσάρ, 1971).

- [13] Αποτέλεσμα υπήρξε η παραπομπή της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (βλέπε Δελτίο Τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής IP/05/43 στις 14 Ιανουαρίου 2005).
- [14] Οδηγώντας σε παγκόσμιες διαμαρτυρίες ΜΚΟ (και ιδιαίτερα του MEDASSET), νομική κινητοποίηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αγωγή κατά του ΥΠΕΧΩΔΕ από τον φορέα διαχείρισης. Βλέπε και Venizelos, L and K. Corbett, 'Zakynthos Sea Turtle Odyssey', *Marine Turtle Newsletter*, No. 108, 2005.
- [15] Βλέπε Π. Μπίστικα, Η μεταολυμπιακή «χωματερή» του Σχινιά, *Το Βήμα*, 27 Φεβρουαρίου 2005, αλλά και συνέντευξη τύπου του φορέα διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Σχινιά Μαραθώνα στις 9 Φεβρουαρίου 2005.
- [16] Βλέπε Τ. Γεωργιοπούλου, 'Βίλες με θέα την παρανομία: Κτισμένες στο δάσος της Πεντέλης δεν κατεδαφίζονται αν και ακυρώθηκαν οι άδειές τους', *Καθημερινή*, 13 Μαρτίου 2005
- [17] Ενώ οι περιβαλλοντικοί τους όροι παραμένουν ανενεργοί.
- [18] Και αυτά στοιχεία του Ζωολογικού Μουσείου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το ΥΠΕΧΩΔΕ εκτιμά την κάλυψη του δικτύου Φύση 2000 σε 18%.
- [19] Βλέπε σχετική απάντηση του Επιτρόπου για το Περιβάλλον σε ερώτηση Έλληνα βουλευτή, *Καθημερινή*, 22 Μαρτίου 2005.
- [20] *Εξπρές*, 4 Μαΐου 2005.
- [21] Βλέπε 'Σύμβαση για την προστασία της λίμνης Παμβώτιδας', *Εξπρές*, 6 Απριλίου 2005.
- [22] Η σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση, καλύπτοντας έκταση 2000 τετρ. χλμ., υπογράφηκε ήδη από το ΥΠΕΧΩΔΕ, όχι όμως και από τα άλλα συναρμόδια Υπουργεία. Βλέπε Σ. Καλογιάννη, Υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ, 'Το μεγαλύτερο Εθνικό Πάρκο', *Καθημερινή*, 6 Φεβρουαρίου 2005.
- [23] *Καθημερινή*, 5 Μαΐου 2005.
- [24] Χαρακτηριστική είναι η ανακοίνωση της 15 Μαρτίου 2005 οκτώ περιβαλλοντικών οργανώσεων, με τίτλο 'Το περιβάλλον (εξακολουθεί να) βρίσκεται στο περιθώριο', και ακόμη πιο χαρακτηριστική η απάντηση του ΥΠΕΧΩΔΕ με δελτίου τύπου την επομένη.
- [25] Κυρίως η μη συμμετοχή βουλευτών του κυβερνώντος κόμματος που είχαν δείξει

στο παρελθόν ευαισθησία για τα περιβαλλοντικά θέματα.

- [26] Δεν είναι υποχρεωτική η γνωμάτευσή της για τα νομοσχέδια που αφορούν στο περιβάλλον.
- [27] Το 94% των ελλήνων απάντησαν ότι οι συνθήκες περιβάλλοντος επηρεάζουν σημαντικά την ποιότητα ζωής τους. Βλέπε EC (2005) 'The attitudes of European citizens towards environment', σ. 28.
- [28] Η ΕΠΠ ιδρύθηκε το 1991 από δέκα ελληνικές και ξένες ΜΚΟ. Πρόεδρος της μέχρι το 2003 υπήρξε ο Luc Hoffmann.
- [29] Η Μ. Κουρμπέλα αναφέρει τις κυριότερες προσφυγές στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και καταδικαστικές αποφάσεις κατά της Ελλάδας στο άρθρο της 'Ενσωματώνουμε τις Οδηγίες αλλά... δεν τις εφαρμόζουμε ποτέ', *Εξπρές*, 29 Μαρτίου 2005.
- [30] Η ατυχής εξέλιξη της υπόθεσης του Κουρουπητού στην Κρήτη αποτελεί μια ξεκάθαρη προειδοποίηση.
- [31] Έως και 25.000 ευρώ ημερησίως. Βλέπε 'Η τουριστική ανάπτυξη βλάπτει την καρέτα-καρέτα', *Καθημερινή*, 31 Μαρτίου 2005.
- [32] Χαρακτηριστικό είναι και το αποτέλεσμα δημοσκόπησης που έγινε για λογαριασμό της Ελληνικής Εταιρίας, όπου το 73.4% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι ενδιαφέρονται αρκετά ή πολύ για το περιβάλλον (*Εξπρές*, 14 Απριλίου 2005).
- [33] ¶λλωστε το *acquis communautaire* επιβάλλεται πλέον σε όλες τις νέες και προς ένταξη χώρες και δεν μπορεί να αγνοηθεί από τα παλαιότερα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης..